

LULEÅ KOMMUN
Stadsbyggnadskontoret
Planavdelningen

KYRKSTUGOR I GAMMELSTADS KYRKBY

Planbestämmelser för kyrkstugor

Tillhör detaljplan P91-04

KYRKSTUGOR I GAMMELSTADS KYRKBY

Gammelstads kyrkby och kyrkstaden är ett levande minnesmärke i världsklass, utpekad som en kulturmiljö av riksintresse och föreslaget till FN:s världsarvslista.

Naturligtvis vill alla slå vakt om en sådan kulturhistorisk skatt. Dess värde som historiskt dokument och minnesmärke skulle sjunka för varje främmande ingrepp och tillskott.

Som ägare till en kyrkstuga har Du ett stort ansvar för en liten del av en unik kulturmiljö.

Vid en första anblick kan det se ut som om alla kyrkstugor i Gammelstad är lika. De tycks alla bestå av kammare, farstu, röd brädfodring, några fönster med vita luckor och en vitmålad ytterdörr. Den som ägnar en stund åt att studera de drygt 400 stugorna upptäcker snart en fascinerande variationsrikedom inom byggnadstraditionens snäva ramar.

Studera noga detaljutförandet inför allt underhåll av kyrkstugan. Oftast sker misstagen av ren obetänksamhet och hade lätt kunnat undvikas.

Vårda Din gamla kyrkstuga som den antikviteten faktiskt är!

Under varje rubrik som följer finns en kort beskrivning. Sedan följer bestämmelser, som är juridiskt bindande.

Bindande bestämmelser redovisas på detta sätt, med fetstil och svart markering i marginalen!

RIVNINGSFÖRBUD; NYBYGGNATION

Ur kulturmiljöns synpunkt är det önskvärt att den som vill ha kyrkstuga försöker köpa någon av de stugor som står utan underhåll och ägnar sina resurser åt att restaurera den. Länsstyrelsen avser att behandla frågor om nybyggnation, som innebär ingrepp i fornlämningen, mycket restriktivt.

**Befintlig kyrkstuga får inte rivas.
Prövning av nybyggnation inom kyrkstugeområden skall ske av Länsstyrelsen, som avser att behandla ansökningar mycket restriktivt. Arkeologisk dokumentation skall i dessa undantagsfall bekostas av den enskilde.**

MARKEN

I en kulturmiljö som den i Gammelstad är inte bara byggnadsvården av vikt. Även den yttre miljön har stor betydelse för helheten. Trädgårdsmiljöer hör inte hemma bland kyrkstugorna. Asfalt och stenläggningar är lika främmande.

Kyrkstadskvarteren hade sannolikt ingen belysning alls när övriga Gammelstad fick sin första gatubelysning på 1870-talet. Att införa kopior av dessa första fotogenarmaturer bland stugorna vore historieförfälskning. Befintlig belysning bryter dock alltför hårt mot helhetskaraktären och bör bytas ut. Att hitta en armatur som fyller sin uppgift utan "att synas" kräver stor omsorg och kunskap.

Planteringar och andra fasta anordningar får inte anordnas kring kyrkstugorna.

Staket får inte förekomma.

**Markbeläggningar skall utgöras av gräs och grus. Parke-
ringsytor får inte anordnas.**

Belysningsarmaturer skall anpassas till den kulturhistoriska miljön. Vid byte skall antikvariskt godkännande inhämtas.

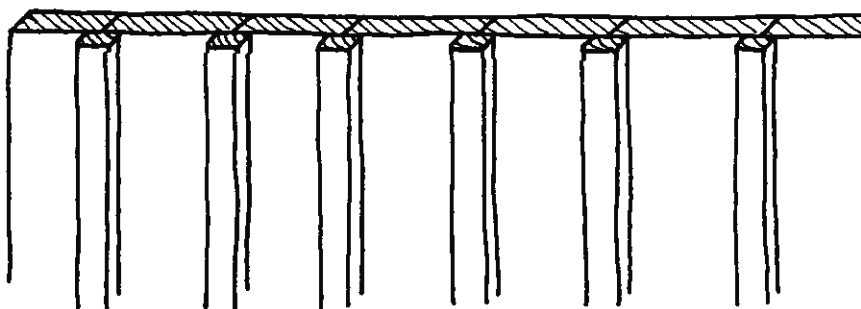
FASADER

Den normala brädfodringen på kyrkstugorna är stående ribbad panel, locklistpanel. Bottenbrädornas bredd varierar mellan 12,5 och 20 cm, gärna i dimensionsväxling på samma vägg (gärna även med fallande bredd på varje bräda) och med täckribbor, läkt i bredder mellan 4 och 5 cm.

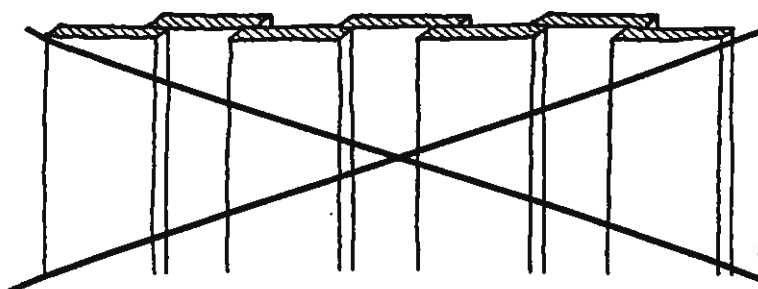
Moderna lockpaneler med breda lockbrädor får inte ersätta kyrkstugornas traditionella locklistpanel i något fall.

Det finns även stugor och stallar som har bibehållit timmerfasaderna.

BOTTENBRÄDOR 12,5 - 20 CM BREDA

TÄCKRIBBOR 4-5 CM BREDA

Timrade fasader skall bibehållas. Brädfodrade fasader skall ha stående ribbad träpanel, locklistpanel.

Kyrkstugor får endast målas med Äkta Falu Rödfärg, utan alkydinblandning. Knutbrädor får målas med vit linoljefärg.

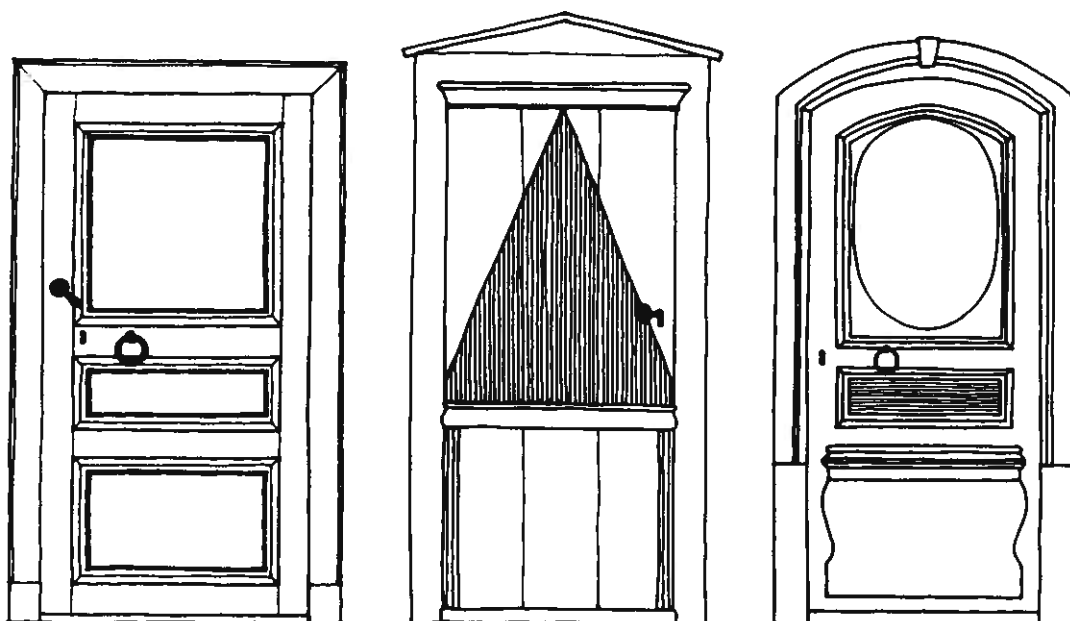
"Stallar" får som alternativ behandlas med dalbränd tjära.

DÖRRAR

Kyrkstäderna har landets största samlade dokumentationsmaterial för dörrars utveckling under 1700- och 1800-talen. Det är därför viktigt att underhålla de gamla dörrarna så att de stoppar så länge som möjligt. Byte av både dörr och karm bör bara tillåtas i undantagsfall.

Dörrar får bara bytas när de har skador som inte kan repareras och då mot nya med samma utseende som de gamla. Undantaget är när man vill höja dörrstandarden genom att byta en slät sentida dörr mot en av äldre typ.

Tänk också på att detaljer som gångjärn, handtag och nyckelplåtar är viktiga för helheten! Skinande mässing hör inte hemma här.

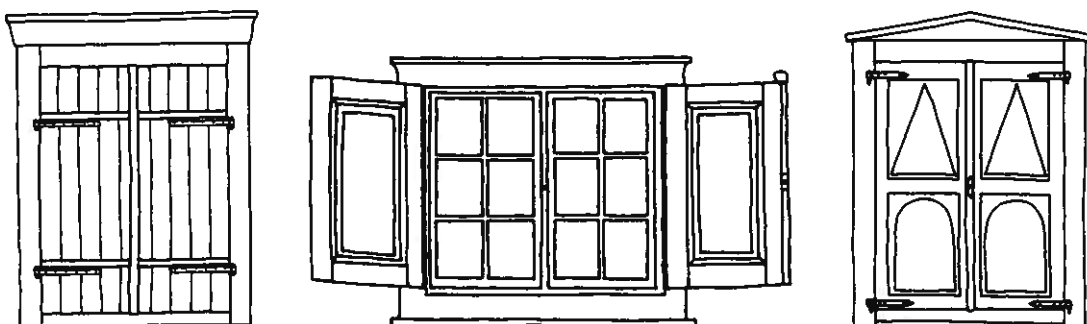
Dörrbyten skall ha antikvariskt godkännande. Dörrar och dörrfoder skall vara målade med vit linoljefärg.

FÖNSTER

Kyrkstäderna har landets största samlade dokumentationsmaterial för fönsterbyggandets utveckling. Det är därför viktigt att underhålla de gamla fönstren så att de stoppar så länge som möjligt. Byte av både karm och båge bör bara tillåtas i undantagsfall.

Fönsterbågar får bara bytas ut när de har skador som inte kan repareras och då mot nya med samma utseende som de gamla. Det räcker inte med att sätta lösa spröjsar på moderna bågar. Man ska sträva efter att sätta in bågar som är exakt lika de äldre i både hyvling och dimensioner. Undantaget är när man vill byta ett sentida fönster mot ett med äldre dokumenterat utseende.

Fönsterbyten skall ha antikvariskt godkännande. Karm och båge skall vara målade med vit linoljefärg.

FÖNSTERLUCKOR OCH ÖVERSTYCKEN

Kyrkstugorna är försedda med stängbara luckor. Det är viktigt att vårda befintliga fönsterluckor och reparera så långt det är möjligt. Om luckorna måste bytas helt ska de nya ha gamla förebilder.

Överstycken finns i många olika former, alla enkla. Det är viktigt att bibehålla eller återskapa gammalt dokumenterat utförande.

**Fönsterluckor skall vara stängningsbara.
Vid byte skall antikvariskt godkännande inhämtas.**

Fönsteröverstycken skall ha gammalt dokumenterat utförande.

Luckor, överstycken och foder skall vara målade med vit linoljefärg.

TAK

Yttertaken på kyrkstugorna är täckta med olika material, från nävertak med stockar till plastbelagd plåt. Flerkammarsstugorna byter ofta takmaterial över skiljeväggen mellan olika ägare.

För kyrkstadens karaktär är det viktigt att bevara växlingen mellan olika taktyper. Materialbyte kan således tillåtas, men kräver godkännande.

■ **Byte av takmaterial skall ha antikvariskt godkännande.**

SKORSTENAR

Även om behovet av skorstenar försvinner alltmer är det av stort värde att de bevaras i största möjliga utsträckning.

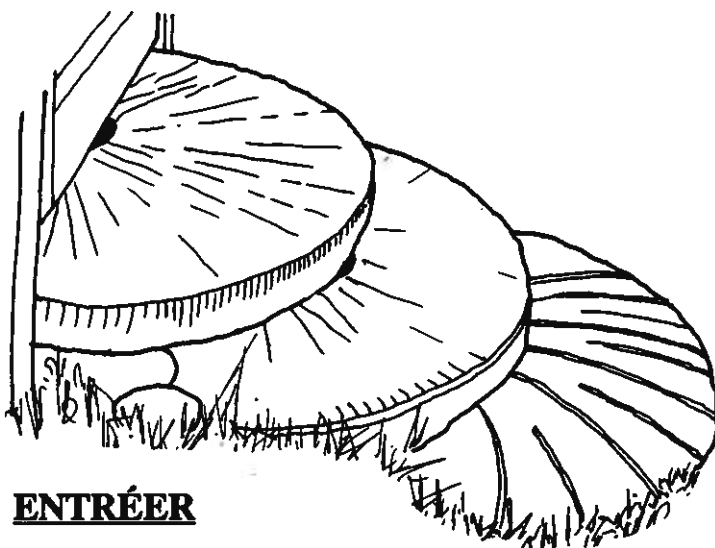
■ **Skorstenar skall muras av rödtegel och förses med låg stos mot taket och putsad eller gjuten avfasad täckplatta på krönet.**

GRUNDER

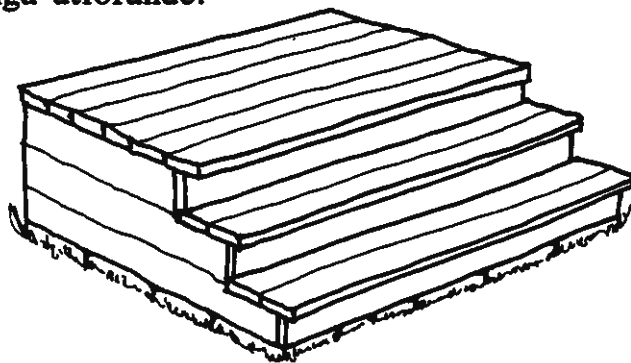
Torpargrunder av natursten är det normala i kyrkstaden och bör så förbli.

■ **Torpargrunder av natursten skall bevaras.**

ENTRÉER

Entrétrappa av natursten kan utgöras av ett enda stort hugget stenblock eller av flera hopfogade stenar. Ofta är bron också hopspikad av plank. Utförandet har alltid mycket enkel form. Broräcken skall normalt inte förekomma, men ibland krävs en handledare, som då skall ha enklast möjliga utförande.

■ **Bro av natursten skall bevaras. Utformning av ny entretrappa skall ha antikvariskt godkännande.**

OMBYGGNAD

Kyrkstugorna som kulturhistoriskt dokument omfattar givetvis även interiören. Ingrepp i timmerväggar får inte ske. "Spanska valv" mellan kamrarna hör till de modenycker som är helt främmande här.

En ur brandsäkerhetssynpunkt helt förkastlig nyhet, är de fönster som många stugägare öppnat i samband med att man byggt om den gamla vedskrubben till pentry, ett ingrepp som också förvanskar det kulturhistoriska värdet.

Ingrepp i timrade väggar får inte göras.

Ingrepp i ytterväggar får inte göras.

ÖVRIGT

Skärmtak, markiser, antenner och liknande yttre detaljer får inte förekomma.

ADMINISTRATIVA BESTÄMMELSER

Ändrad lovplikt

Bygglov krävs även för underhåll och målning av bebyggelsen. Antikvarisk expertis skall höras.

Den utökade bygglovplikten skall vara kostnadsfri för sökanden.

Marklov krävs för trädfällning.

Arkeologisk undersökning

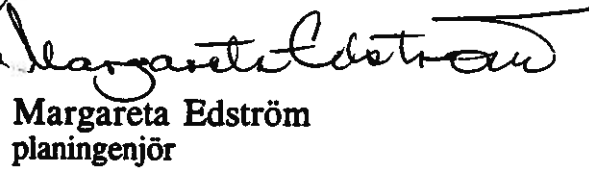
Inför alla markarbeten skall samråd angående arkeologisk undersökning ske med länsstyrelsen.

ÖVRIG BEBYGGELSE INOM R₁-OMRÅDEN

Inom områdena för kyrkstugubebyggelse finns av gammal tradition en del kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, som inte är kyrkstugubebyggelse. Dessa byggnader bör bevaras på sin plats.

Stadsbyggnadskontorets planavdelning 1994-06

Allan Sundberg
planchef

Margareta Edström
planingenjör